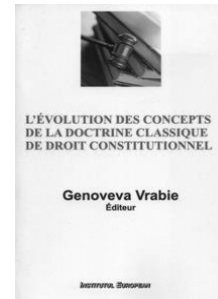

Genoveva Vrabie (editor), *L'évolution des concepts de la doctrine classique de droit constitutionnel*, Editura Institutul European, Iași, 2008

RODICA PANAINTE

Volumul intitulat *L'évolution des concepts de la doctrine classique de droit constitutionnel*, editat de către prof. dr. Genoveva Vrabie și apărut în anul 2008 la Editura Institutul European din Iași, reunește intervențiile susținute de către prestigioși specialiști – majoritatea universitari – în domeniul dreptului constituțional, din țări precum Canada, Spania, Franța, Olanda, Lituania, Republica Moldova, Polonia și România, care au participat la dezbaterile Mesei rotunde internaționale organizate la Iași, în luna mai 2007, de către Centrul francofon de drept constituțional al Universității Mihail Kogălniceanu din Iași și de către ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE DREPT CONSTITUȚIONAL.

Tema propusă participanților - "*L'évolution des concepts de la doctrine classique de droit constitutionnel et la nécessité de les repenser ou d'en créer de nouveaux*"-, a avut drept scop, așa cum arată editorul volumului în prefață, "*identificarea conținuturilor conceptelor-cheie din teoria statului și din cea a constituției, concepte de a căror clarificare depinde, direct sau indirect, aprecierea corectă, obiectivă, a realităților contemporane, și stabilirea chiar a unui eventual diagnostic realist al procesului complex de integrare europeană.*" Așadar, au constituit subiecte ale comunicărilor susținute de către participanții la masa rotundă, fiind supuse dezbaterilor, noțiuni precum cele de *suveranitate a statului, separație a puterilor în stat, regimuri politice, izvoare de drept, referendum, constituționalism, stat - stat federal – stat federat - stat unitar - confederație de state și putere publică – organ de stat – instituție politică.*

Fiecare dintre aceste instituții a fost analizată în evoluția ei istorică, fiind însă relevate aspecte inedite, generate de realitățile actuale, aspecte care impun necesitatea reformulării sau chiar a regândirii acestor concepte.

Volumul se deschide cu provocarea lansată de întrebarea prof. **André Roux** "*dacă mai sunt în prezent clar delimitate distincțiile între noțiunile de stat indivizibil descentralizat de tip francez, cea de stat regional de tip italian sau spaniol și cea de stat federal de tip german.*" Chestiunea adusă în discuție este una pertinentă și actuală, având în vedere, pe de o parte, dezvoltarea, în Spania și în Italia, a autonomiilor regionale care au condus la instaurarea în aceste state, formal unitare, a unui sistem de repartitie a competențelor, fondat pe principiul subsidiarității, similar celui din statul federal; pe de altă parte, colectivitățile regionale din Italia, Spania, și chiar din Regatul Unit se apropie, și ele, de statul federal, prin deținerea unei puteri legislative pentru reglementarea problemelor locale. Autorul concluzionează că distincțiile între noțiunile de stat federal și cea de stat regional rămân, atâta vreme cât colectivitățile regionale arătate nu dispun de o putere constituantă și nici nu beneficiază de o reprezentare proprie în cadrul camerei secunde legiuitoare, care să le permită participarea directă la luarea deciziilor în stat.

Prof. **Marius Balan** realizează o analiză documentată a evoluției conceptului de *suveranitate de stat*, noțiune în privința căreia autorul avertizează că, deși utilizată atât de știința dreptului, cât și de știința politică, ea are semnificații diferite în cele două domenii, astfel că, departe de fi un instrument neutru și obiectiv, destinat să explice și să clarifice anumite procese, acest concept, precum și altele similare, constituie uneori o armă doctrinară a unor confruntări sau jocuri politice, cu funcții și semnificații care se schimbă în raport de circumstanțe. Autorul realizează mai întâi *un istoric al noțiunii de suveranitate*, analizând semnificația acestui concept, esențial pentru înțelegerea noțiunii statului modern, la autori precum Jean Bodin, Hugo Grotius,

Th. Hobbes, J.J.Rousseau, Blackstone, Sieyes, Austin, Krabbe, Kelsen, Carl Schmitt și H. Heller, și relevând că noțiunea de suveranitate a fost supusă unor reevaluări, nuanțări, reformulări, reinterpretări succesive, concomitent și în aceeași măsură cu evoluția reprezentărilor despre stat. Prin raportare la natura juridică specială a Uniunii europene, autorul arată că este necesară examinarea noțiunii de suveranitate dintr-o perspectivă diferită, întrucât cedarea progresivă a prerogativelor conferite de suveranitate de către statele membre ale Uniunii impune reevaluarea conținutului și a funcțiilor suveranității în dreptul public și în teoria contemporană a statului, în final autorul susținând teza conform căreia transformarea cea mai importantă pe planul teoriei suveranității privește problema titularului acesteia, nicidecum dispariția conceptului, suveranitatea rămânând în continuare necesară pentru legitimarea deciziilor entității politice supranaționale europene.

Prof. **Maria Orlov** pledează, cu argumente politice, juridice și istorice, în favoarea ideii de *federalism*, văzut ca o punte, ca un corolar și totodată ca un corectiv pentru realizarea dezideratelor democrației și ale globalizării, problematici atât de invocate în cadrul modelului politic contemporan mondial. Deși constituie una dintre ideile fondatoare ale societății moderne, federalismul reprezintă, în viziunea autoarei, noțiunea care trebuie în prezent regăsită și reconsiderată, pentru a putea fi utilizată atât ca modalitate de a concilia tradiția cu modernitatea, cât și ca un corectiv necesar la noțiunea de globalizare întemeiată pe omogenitate, respectând diferența și diversitatea, întrucât în esența sa, „*federalismul este menit să amenajeze partajul și distribuția forțelor politice astfel încât să răspundă aspirațiilor colective, păstrând totodată diversitatea situațiilor, a opțiunilor și a apartenențelor, respectând identitățile și asigurând permanența individualității.*”

Un concept clasic din teoria dreptului constituțional, cel de *separație a puterilor*, este analizat de către **Fabrice Hourquebie**, cu intenția declarată încă din titlu de a revela ”spiritul” teoriei lui Montesquieu. Demersul autorului se constituie într-o nouă lectură, modernă, a teoriei lui Montesquieu privind separația puterilor în stat, prin analiza democrației constituționale în termeni de puteri și contraputeri, subliniindu-se faptul că noțiunea de contra-putere, cea care condensează geniul lui Montesquieu, are astăzi o motivare mai înainte de toate funcțională, primul său rol fiind acela de a modera puterile prin mobilizarea unei prerogative de a statua sau a unei prerogative de a împiedica. Autorul subliniază ideea că nu orice ”putere” poate fi ”contra-putere”, aceasta din urmă având nevoie, pentru a fi credibilă, eficientă și perceptibilă din punct de vedere al reechilibrării puterilor, de suficientă legitimitate și performanță pentru a înfrâna ”puterea”, arătându-se în acest context că determinarea consistenței noțiunii de ”contra-putere”, deși o chestiune dificilă și delicată, ar fi posibilă în sensul de a deosebi contra-puterile esențialmente juridice (puterea jurisdicțională) de cele esențialmente politice (opoziția). Ideea conclusivă a analizei este una aparent paradoxală, respectiv aceea că poporul suveran - puterea aflată la originea tuturor puterilor -, este singura ”putere” în raport cu care nu poate fi concepută noțiunea de ”contra-putere”.

O altă noțiune fundamentală pentru teoria dreptului constituțional, cea de *regim politic*, este analizată și reevaluată de către **Brigitte Vincent**, care evidențiază flexibilitatea tipologiei clasice a regimurilor politice în contextul constituționalismului contemporan, mai ales prin modelul constituționalismului est european, considerat a fi relevant pentru ilustrarea acestei idei. Autoarea arată că dihotomia clasică dintre regimul politic prezidențial și regimul politic parlamentar este una relativ depășită, natura regimurilor politice din Europa centrală și din cea orientală fiind simptomatică pentru o nouă paradigmă parlamentară. Analiza relevă ambiguitatea chiar a anumitor regimuri, precum cel al celei de-a V-a Republici franceze, care a inspirat crearea unui nou model de regim politic, cel semiprezidențial, adoptat de democrațiile central și est europene, lansând astfel dezbaterile privind autonomia acestui regim, semiprezidențial, în calitatea sa actuală de model-tip.

De o privire specială în cadrul analizei statelor și *regimurilor politice* actuale se bucură organizarea politico-etatică a Canadei, prof. **André Braen** realizând, după o scurtă incursiune

istorică, o analiză a statutului monarhiei în acest stat cu o configurație aparte în geografia politică și constituțională contemporană. Autorul arată că statul canadian este o federație al cărei șef de stat este regina Elisabeta a II-a, astfel că forma împrumutată de statul canadian este aceea a unei monarhii dotate cu un regim parlamentar, și, într-o exprimare metaforică, autorul statuează că, dacă monarhul este șeful statului canadian, pe plan juridic Coroana personifică statul.

Conceptul de *regim politic*, însă într-o altă variantă a sa individualizată și actuală este analizat de către **Snejana Sulima**, care explică mecanismele politice ce au dus la susținerea și la instaurarea, de către clasa politică de la Chișinău, a modelului semiprezidențial de regim politic, în defavoarea celui parlamentar. Autoarea arată că evoluția regimului politic moldovenesc de la unul semiprezidențial la unul parlamentar a fost adaptată, dincolo de necesitatea asigurării unei stabilități guvernamentale, la realizarea exclusiv a scopului electoral al actorilor politici de la Chișinău, acela de a se menține la putere. În consecință, susține autoarea, deși Parlamentul a ieșit, teoretic, învingător, în fapt, alegerea șefului partidului majoritar în funcția de Președinte al Statului a condus la structurarea puterii sub formă piramidală, ceea ce a făcut din legislativ o ”mașină de vot” și din guvern un simplu executant al inițiativelor prezidențiale.

Rolul instituțiilor comunitare europene în domeniul reglementării relațiilor de drept privat este evidențiat de către profesorul **Gabriel Garcia-Cantero**, care analizează implicarea Parlamentului și a Comisiei Europene în demersurile de armonizare a legislației civile și comerciale europene prin crearea unui cod european comun de drept privat, demersuri concretizate în acest moment în redactarea a două anteproiecte de cod european al contractelor, proiectul Pavia și proiectul Lando.

Articolele autorilor **Rodica Narcisa Petrescu** și **Radu Carp** analizează probleme actuale speciale legate de interpretarea dispozițiilor legale ce reglementează *de lege lata* fie statutul unor instituții publice esențiale din stat, precum Curtea de Conturi, organ cu activitate jurisdicțională, fie aspecte concrete ale organizării acestora, precum posibilitatea și modalitatea de dizolvare a Parlamentului României.

Articolul profesorului **Egidijus Jarasiunas** din Lituania tratează unul din conceptele fundamentale ale dreptului constituțional, cel de *constituție*, ca lege supremă și fundamentală a unui stat, cu privire specială asupra schimbărilor pe care le-a adus în Lituania activitatea Curții Constituționale. Autorul vorbește despre apariția, după crearea Curții Constituționale, având în vedere activitatea ei jurisdicțională, *a unei noi paradigme constituționale*, paradigmă în conținutul căreia unul dintre elemente este ridicarea actelor jurisdicționale ale Curții Constituționale la rangul de izvor de drept constituțional. În acest context, autorul pledează pentru considerarea Constituției mai mult decât o lege, ci ca un sistem deschis, din care fac parte nu doar dispozițiile legale constituționale, ci și deciziile Curții Constituționale, care interpretează și în acest fel dezvoltă textul constituțional.

Noțiunea de *Constituție*, și rolul ei în societatea actuală, au fost analizate și de către prof. **Krzysztof Wojtyczek**, având în vedere modul în care fenomenul mondializării bulversează dreptul constituțional și toate funcțiile unei constituții care nu mai poate decât parțial să determine exercitarea puterii publice pe teritoriul său. În schimb, arată autorul, Constituția poate determina modalitățile dialogului între stat și celelalte structuri care exercită puterea politică, menținându-și în același timp rolul tradițional de definire a valorilor sociale și a drepturilor fundamentale din societate.

Prof. **Elena Simina Tănăsescu** pledează în raportul său pentru necesitatea înțelegerii conceptului de *constituție europeană* într-un sens care să depășească simțitor cadrul matricei sale generatoare, evidențiind caracterul plurisemantic al conceptului de constituție, ce poate fi utilizat atât într-un sens descriptiv – ca act normativ ce pune bazele unei ordini juridice, cât și într-un sens prescriptiv – ca manifestare de voință care consacră o anumită ierarhie a valorilor sociale. Autoarea demonstrează că polimorfismul conceptului îi determină multifuncționalitatea și face posibilă, în același timp, aplicarea noțiunii de Constituție chiar și în afara cadrului statal, cadru

originar de apariție, abordarea funcționalistă fiind susceptibilă a fi aplicată și la alte concepte, context în care termenul de Constituție capătă vocație plurivalentă.

În încheierea volumului, prof. **Genoveva Vrabie** analizează conceptul de *constituționalism*, privit în dimensiunea sa europeană, căruia îi relevă atât caracterul său de fenomen complex, întrucât se realizează la mai multe nivele – național, european și regional, precum și caracterul său integrator. Autoarea arată că, apărut inițial în calitate de mișcare la nivelul unui stat suveran, constituționalismul s-a extins în timp dincolo de frontierele statului, astăzi fenomenul căpătând o dimensiune europeană, care tinde către adoptarea unei legi fundamentale la acest nivel supranațional; pe de altă parte, constituționalismul se manifestă astăzi și la nivel regional, inferior statului, unde are ca scop adoptarea unor statute (miniconstituții). În finalul studiului, se argumentează faptul că, deși aceste procese au fost demarate cu ritmuri și intensități diferite, ele pot fi totuși considerate ca manifestări ale aceluiași fenomen unic, cu rol integrator.

Dincolo de temele diferite abordate de fiecare comunicare în parte, rapoartele reunite în cadrul acestui volum și-au propus, așa cum arată editorul în prefață, ”*să reinventeze constituția și statul*”, să regândească conceptele cheie ale dreptului constituțional, și să găsească altele noi acolo unde cele consacrate nu mai corespund realităților contemporane, întrucât o viziune unică asupra acestor concepte cheie este esențială în comunicare și înlătură incertitudinile generate de limbajul contemporan.

Autori:

Marius Balan, André Braen, Radu Carp, Gabriel Garcia-Cantero, Fabrice Hourquebie, Egidijus Jarasiunas, Maria Orloy, Rodica Narcisa Petrescu, André Roux, Snejana Sulima, Elena Simina Tănăsescu, Brigitte Vincent, Genoveva Vrabie, Krzysztof Wojtyczek